

ק"ץ 2020

קהילת יהודי קרקוב

פרק ראשון

ענו על אחת מן השאלות 9–10 (35 נקודות).

9. מדיניות הנאצים כלפי היהודים בקרקוב

צעד ראשון על פי הקטע: פגיעה כלכלית ביהודי קרקוב:

- סימון עסקים: תוך ימים ספורים הוטלה חובה על היהודים לסמן את בתי העסק שלהם במגן דוד, דבר שפגע בעסקי היהודים.

- סגירת חשבונות בנק: על היהודים נאסר להחזיק סכום כסף העולה על אלפיים זלוטי, וחשבונות הבנק שלהם נחסמו.

- שדידת היהודים: הגרמנים החלו לבזוז חנויות באופן שיטתי – תוך העמסת סחורה וציוד על משאיות היהודים לא העזו לברר ולשאול מה עומד מאחורי זה, למי הכל מיועד ומהיכן יגיע התשלום.

- אריזציה: סמוך להקמת גטו קרקוב החל תהליך אריזציה – החרמה חוקית של עסקים, חנויות ורכוש יהודי. היהודים נדרשו למסור כמעט את כל רכושם: רכבים, דירות, עסקים, מפעלים ומקלטי רדיו. בנוסף, היהודים החלו להישלח לעבודות כפייה.

ציטוט: "קמח היה המצרך הראשון שאזל במכולת הסמוכה. [...] אחריו נעלמו מצרכי יסוד נוספים: סוכר, שמן, ביצים. [...] מישהו הפיץ שמועות שהגרמנים ינפיקו פנקסי תלושים לקניית מזון בהקצבה, ואלה יחולקו רק לאנשים עובדים ומועילים." [...]

הציטוט מדגים את האופן סחורה החרמה על ידי הגרמנים, מזון היה יכול להיקנות רק באמצעות תלושים ובהקצבה, ויהודים עתידים להיאלץ לעבוד עבור הגרמנים.

צעד שני על פי הקטע: הפרדה בין יהודים לפולנים וסימון היהודים:

בדצמבר 1939 הוטלה על היהודים גזרה לסמן את עצמם באמצעות סרט לבן עם מגן דוד כחול סביב הזרוע הימנית. מי שנתפס ללא הסמל דינו היה קנס או מאסר. את עסקיהם היה גם כן לסמן במגן דוד.

בנוסף נאסר עליהם לעלות על החשמלית, להיכנס למוסדות תרבות, ואף להתנייד בעיר בשעות הערב.

ציטוט: "חודשים אחדים לאחר הכיבוש הונהגו בפקודת השלטונות שרווליות לבנות ועליהן מוטבע מגן־דוד כחול.

את השרווליות נצטוו לשאת כל 'בני דת משה', כדברי הכרוז שהודבק על לוחות המודעות".

צעדים נוספים שננקטו כלפי היהודים:

השפלת יהודים:

יהודים סבלו מהתעללות ברחובות: גזירת זקנים ופאות בפומבי. יהודים גם נחטפו לעבודות השפלה שונות – הם צוו לטאטא רחובות, לנקות שירותים, להעביר רהיטים, ועוד. חלק מהפולנים תמכו בהתעללות זאת, היו אלו שהתנגדו ומחו נגד זה. הגרמנים גם עברו על פני בתי היהודים ובזזו אותם בשיטתיות מכל הבא ליד.

סגירת מוסדות חינוך, תרבות ודת:

ב-11 בדצמבר 1939 פקדו הגרמנים לסגור את כל בתי הספר היהודיים, וכל התלמידים והמורים היהודים סולקו מבתי הספר הציבוריים. בסוף 1939 החלו הגרמנים להשתלט על דירות של יהודים, על תכולתן. הם פקדו לסגור את בתי הכנסת והחרימו מהם תשמישי קדושה וחפצי ערך, אך בכמה מבתי הכנסת עוד הותר לקיים פולחן דתי.

- הנאצים גם הוציאו אל מחוץ לחוק את השחיטה הכשרה.

דרכי התמודדות של היהודים עם הצעדים:

דרכי ההתמודדות של היהודים עם הפגיעה הכלכלית: היהודים מכרו את רכושם לפולנים במחירים

מגוחכים, הסתירו חפצים יקרים ואף תפרו אותם לבגדים, וכן קיבלו דיירים גרמניים לבתיהם, תוך שבעלי הבית היהודים הופכים למשרתים שלהם.

דרכי התמודדות היהודים עם סגירת מוסדות חינוך, תרבות ודת:

- הוקמו "חיידרים" על ידי רבנים כדי להמשיך בלימודי קודש.

- "הגימנסיה העברית" שפעלה בקרקוב המשיכה ללמד במחתרת ופעילותה נמשכה כך עד חיסול הקהילה.

- רבים למדו בבתיהם פולנית ומקצועות חול שונים, אמנם היה קשה מאוד להורים וילדים להתמיד בלמידה בבתים ובאופן מחתרתי.

ב. "הגירוש מרצון" הינו גירוש שיטתי והדרגתי של יהודים מהעיר קרקוב על ידי הנאצים במהלך החודשים מאי-נובמבר 1940 .

הנאצים רצו להפחית את למעלה מ 70,000 היהודים בעיר, ל-15,000 יהודים לכל היותר.

מדוע הגרמנים ביצעו גירוש זה?

הסיבה לתהליך הגירוש הינה: כדי להפוך את קרקוב לייצוגית ונקייה מיהודים באופן ההולם עיר בירה.

כמו כן, להחליש ולנטרל את יכולת ההתנגדות של הקהילה היהודית.

אותו "גירוש מרצון" התבצע בשלושה שלבים:

1. פרסום פקודת גירוש, לפיה על מרבית היהודים לעזוב את קרקוב, כאשר האחריות על הביצוע הוטלה על היודנרט. כדי להאיץ את קצב עזיבת היהודים, הובטח שאלו אשר יעזבו מרצונם, יוכלו לבחור את מקום המגורים בערים הסמוכות ולעזוב עם כל רכושם.

2. קצב עזיבת היהודים מרצונם לא היה מהיר דיו עבור השלטונות, ולכן אלו הורו ליודנרט להוציא

הודעה לפיה עד ה-15 באוגוסט יכולים להישאר בקרקוב רק כ- יהודים. האחרים – יגורשו.

3. הנאצים מימשו את איומם. בנובמבר 1940 המשטרה החלה לאסוף מהרחובות ולהוציא מהבתים

יהודים שלא היו בדיהם אישורים מתאימים, ולגרשם בכוח. רבים מהמגורשים לא מצאו מקומות

מגורים ומתו מרעב, קור ומחלת טיפוס.

כיצד התמודדו יהודי קרקוב עם הגירוש?

-היו יהודים שהצליחו למצוא מחסה במבני ציבור שונים כגון בתי כנסת, ואחרים הצליחו להתחבאות

בבתים פרטיים שונים.

-יהודים רבים התעקשו להישאר עם משפחותיהם, במיוחד במקרים בהם הם ידעו שלחלק מבני

המשפחה יש אישור להישאר בקרוב. הפחד מהלא נודע ומסביבה לא מוכרת דחף אותם לקחת סיכון

זה.

כיצד התמודדו היודנראט עם הגירוש?

-כאשר פורסמה הפקודה, היודנרט הציע לפליטים היהודים עזרה כספית עבור עזיבתם.

-נציגי היודנרט ישבו יחד עם נציגי השלטון בישיבה מיוחדת, בכדי לאשר את הרישיונות של יהודים

שיהיה מותר להם להישאר בקרקוב.

-יו"ר היוזנרט מרק בברשטיין ניסה לתת שוחד בתמורה להגדלת מכסת היהודים שיותר להם להישאר בעיר. הדבר התגלה על ידי הנאצים והוא נשלח למאסר יחד עם חברים נוספים מהיוזנרט.

10. פעילות המחותרת בקרקוב

על פי הקטע ועל פי מה שלמדתי, הצג את המחלוקת בין חברי המחותרת בגטו קרקוב ובין חברי המחותרת מוורשה:

המחלוקת: האם לפעול מחוץ לגטו — בעיר, כפולנים, או לפעול בתוך הגטו כיהודים.

העמדה של צוקרמן: צוקרמן נסע לקרקוב בכדי לשכנע את מנהיגי המחותרת לחזור אל הגטו ולנהל את הלחימה מתוכו בנימוק שהגטו הוא המקום בו העם נמצא ובסיס פעילות המחותרת. אי לכך — על המחותרת לפעול מתוך הגטו.

ציטוט: "בעניין זה יצחק היה עקבי — על ה"חלוצים" להימצא בקרב עם, העם המרוכז בגטו הוא הבסיס שעליו יישען מרד היהודים."

נימוק מתוך חומר הלימוד לעמדה זו: הלחימה המחותרת היא לחימה יהודית עבור ובשם תושבי הגטו. אי לכך — עליה להתנהל בתוך הגטו, תוך שהלוחמים פועלים בשם העם היהודי. הנימוק הוא שתנאי הלחימה וההתארגנות מקשים מאוד. תנאים כגון התנגדותם של יהודים רבים בגטו לפעילות המחותרתית.

ציטוט: "בגלל התנאים הבלתי אפשריים לפעילות מחותרתית בגטו קרקוב — התנגדותם הפעילה

של היהודים לכל פעילות מחותרתית שהיא — עברו החברים לצד הארי [מחוץ לגטו]..."

נימוק מתוך חומר הלימוד לעמדה זו: פעולה מחוץ לגטו תשפיע את הפולנים ותדחוף למרד עתידי גם כן, וגם תעודד סיוע אקטיבי ונרחב יותר לפעילות המחותרתית היהודית.

ב. השפעת הפעולה על הגרמנים: בין 20 ל 70 גרמנים נהרגו בפעולה, ותחילה הם דאגו להסתיר אותה כדי להפיח תקווה להמשך ההתקוממות כנגדם. עם זאת, הם החלו בצעדי ענישה נקודתיים כנגד הפולנים. רק ב 1943 הם פרסמו את דבר הפעולה יחד עם הפרסום לכך ש "מתנקשי ציגנריה", חוסלו.

השפעת הפעולה על היהודים:

-מרבית היהודים לא היו מודעים לפעולה ובטח לא שהיא בוצעה על ידי היהודים. לכן גם לא הושפעו ממנה.

- מעצרים חשאים של מרבית מנהיגי המחותרת: אחד הפעילים שנתפסו, עונה וגילה את מיקומו של הבונקר המרכזי בו מנהיגי המחותרת שכנו.

- תפיסתה והריגתה של גולה מירה, לאחר שהיא עונתה קשות.

השפעת הפעולה על הפולנים:

- הפולנים לא פוצחים במרד משלהם כתוצאה מהפעולה, כפי שהמחותרות קיוו.

- הגרמנים מבצעים צעדי ענישה דווקא נגד הפולנים; רבים נשלחים למחנות ריכוז, ושעת העוצר על העיר הוקדמה (מתשע לשש).

פרק שני

ענו על אחת מן השאלות 11–12 (15 נקודות).

11. הסבר מדוע התירו הגרמנים פעילות בתחום התרבות:

הגרמנים רצו להשלות את היהודים שחיייהם בטוחים ושהגטו ימשיך להתקיים. הם קיוו שככל שהיהודים יעסקו יותר בתרבות, כך הם ימנעו מלחקת חלק בפעילות מחתרית כנגדם.

במה היא סייעה ליהודים:

העיסוק בתרבות אפשר ליהודים להימלט ממצאות החיים הקשה בגטו, והיא ההעניקה משמעות ותקווה לחייהם. פעילות זו אפשרה ליהודים – "לקדש את החיים". הכוונה בכך – להאחז בחיים ככל הניתן מתוך תפיסה שיש לשמר אותם בכל מחיר.

הבא שלוש דוגמאות לפעילות תרבותית חינוכית בגטו:

-היהודים הקימו רשת כיתות בלתי- חוקיות לכל הגילאים: קורסים להכשרה מקצועית ובתי ספר שנועדו להכשיר את הנוער לחיים אחרי הגטו ולהרחיקם מן המציאות הקשה, אגודות תרבות, תזמורת, מקהלה ותאטרון.

-היהודים המשיכו ליצור ונאחזו בחיים ככל שיכלו (ציירים ציירו בעפרון ופחם, כי לא היו צבעים). אנשים רבים כתבו יומנים במהלך חייהם בגטו, התקיימו אף מספר בתי קפה כגון "פולוניה" שהיה מקום מפגש פופלרי עבור התושבים.

-שלושה בתי כנסת מרכזיים המשיכו לפעול בגטו, והחגים השונים והתפילות המשיכו להתקיים גם במציאות הקשה.

-תנועות הנוער המשיכו לפעול בגטו כאשר מספקים מפלט לילדי הגטו מהמציאות הקשה.

12. הצג את מאפייני ההנהגה היהודית בכל אחת מתקופות המשנה: מי עמד בראש ההנהגה, כיצד פעל

ומה היה בסופו.

תקופה ראשונה - עם תחילת הכיבוש הנאצי, הגרמנים מינו את ד"ר מארק ביברשטיין לראש היודנראט. ביברשטיין הקים את ועדות ומחלקות היודנראט השונות. ביברשטיין פעל לטובת היהודים ככל יכולתו - ארגן תורנות לעבודות כפייה מטעם הגרמנים, וכן גם שילם משכורות לעובדי הכפייה באמצעות קופה של היודנראט.

בזמן "הגירוש מרצון" (עוד לפני הקמת הגטו) ניסה להציל יהודים מגירוש ואישר ל 21,000 מהם להישאר בעיר - כ 6000 יהודים מעל המכסה שהתירו הגרמנים. מעשה זה הוביל למעצרו יחד עם משפחתו - ובמהשך למותו.

בתקופה השנייה - מונה ארתור רוזנצוויג. הוא המשיך את דרכו של ביברשטיין וסייע ליהודים בשלל דרכים - בין היתר על ידי הקמת מערכת סעד ובריאות; בית אבות, בית חולים ובית יתומים.

במסגרת אקציית יוני 1942, ניסה להערים על הגרמנים ולנפק מכסות חיוניים ליהודים מעבר למכסה שהקצו לו הגרמנים. הדבר התגלה והוא גורש יחד עם משפחתו להשמדה. בכך, בוטל מוסד היודנרט בגטו קרקוב.

תקופה שלישית; לאחר רוזנצוויג, מי שינהל את הגטו מטעם היהודים (ובכפוף לנאצים), יהיה "הקומיסר" דוד גוטר. הוא מונה במקומו של ארתור רוזנצוויג כקויסר הגטו הכפוף לגרמנים. האמין שניצחונם של הנאצים במלחמה מובטח לכן אין ברירה אלא לשתף עימם פעולה. לכן הוא שיתף פעולה באופן מלא עם הגרמנים על אף שניסה ללא הצלחה לדחות את גירוש מרץ 1943. לאחר חיסול הגטו, גם הוא יוצא להורג.

תולדות ארצות הברית

פרק ראשון

ענו על אחת מן השאלות 21 - 22 (35 נקודות)

21. המשבר הכלכלי והניו - דיל

א. בסס טענה זו על דוגמאות משני תחומים שונים:

קפיטליזם קיצוני: הממשל הרפובליקני בשנים אלה תומך בהתערבות מינימאלית בכלכלה. כפי

שצוין אנשי עסקים זוכים לסגידה ופועלים ללא פיקוח. כך גם הבנקים. בדיעבד זו הייתה גם אחת מהסיבות למשבר הכלכלי של 1929. אמריקנים משקיעים בהמוניהם בבורסה השקעות מרובות בבורסה, תוך שהבנקים מעניקים אשראי זול. כך נוצרת "בועה" של מניות השוות יותר מערך האמיתי. בועה שסופה להתפוצץ.

הממשל האמריקני נתן תמריצים לבעלי ההון, והסיר מגבלות ופיקוח על התעשייה והעסקים. הממשל גם הקל במיסים, ומנגד ביטל את הסיוע לנצרכים- עובדה שהפכה את בעלי ההון להיות בעלי מונופול כלכלי הם אילו שהכניסו את מרבית הכסף למדינה, ולכן הממשל עצמו היה תלוי בבעלי ההון.

כל זה הוביל בסופו של דבר להתמוטטות הגדולה של הבורסה (וול סטריט), ולמשבר הכלכלי של שנת 1929, החמור ביותר בתולדותיה של ארה"ב עד עצם היום הזה.

גורמים אלו הובילו להקטנת הביקוש, לצמצום הייצור ופיטורי פועלים. לאזרחים אף התברר כי המניות שבהן הושקע כספם לא נושאות רווחים וכי הן מאבדות מערכן.

הרצון להיפטר מן המניות גרם לריצה אל הבורסה והשיא היה ב"יום חמישי השחור"- 24 באוקטובר

1929, שבו נמכרו בבורסה שב-וול סטריט (ניו-יורק) קרוב ל-13 מיליון מניות. "מיליונרים" הפכו בן

לילה לחסרי פרוטה, רבים התאבדו בקפיצה מגורדי השחקים. הציבור הרחב הסתער על הבנקים כדי

למשוך כסף מזומן, אלא שהבנקים סגרו דלתותיהם. כך החל המשבר הכלכלי הגדול בארה"ב ובעולם

כולו והחלה תקופת השפל הארוכה שנמשכה גם בשנות השלושים.

- **עלייה חדה בשגשוג, ברמת החיים ובחומרנות:** בזכות שיטת הייצור של "הסרט הנע" פרי המצאתו של התעשיין הנרי פורד, חל זינוק בייצור המכוניות עד שכל 1 מ-7 אמריקנים החזיק במכונית. הייצור

המוגבר של המכוניות הוביל לשגשוג תעשיות אחרות: של עור, פלסטיק, זכוכית, פח, בד ועוד. בנוסף

חלו ייצור וצריכה רבי היקף של מוצרי חשמל חדישים לתקופה כגון מקרר, מקלטי רדיו, מכונות כביסה, שואבי אבק, ועוד. בתים אמריקנים רבים התהדרו במכשירים החדישים בשוק שהפכו לסמל סטטוס של ממש. תרבות הפנאי עברה גם היא מהפכה – הראינוע הפך לקולנוע (סרט עם קול), מה שמוציא רבים לצפות בפלא הזה ולבלות.

יש לציין שהשגשוג הגיע בעיקר למעמד הבינוני והגבוה, המעמד הנמוך ומיעוטים נותרו עניים. חוסר האיזון הכלכלי בחברה האמריקנית גם כן תרם את חלקו למשבר הכלכלי.

- התפתחות משבר בחקלאות האמריקנית: לאחר כמה עשורים של מיכון חקלאי, נתקלו החקלאים האמריקנים בתחרות קשה. החקלאות באירופה החלה להתאושש מהמלחמה והסובייטים הציפו את השווקים בסחורה זולה. עניין זה הביא להקטנת הביקוש מארה"ב והחקלאים נאלצו להתמודד עם עודפי הצע שנמכרו במחירי הפסד.

ב. הסבר מה הייתה המטרה של הממשל האמריקני בפרסום הציור:

תמונה זו משקפת את העבודות היזומות שיזם הממשל – פרויקטים השונים, בין היתר מתחום הבנייה ומתחום האמנות, שנועדו להוביל לצמצום האטלה. בפרויקטים אלו העוסקו יותר מחצי מליון מובטלים. באמצעות ציור זה ואחרים, הממשל משדר אופטימיות ו "פתיחת דף חדש". הוא נוטע בציבור אופטימיות, ושמעכשיו ארה"ב תצא לדרך חדשה מבחינה כלכלית וחברתית. באופן זה, הממשל האמריקני מקווה להשיג את שיתוף הפעולה של הציבור האמריקני עם העבודות היזומות ובכלל.

כיצד מטרה זו באה לידי ביטוי בציור:

- הציור משדר אופטימיות רבה; אנשים רבים ומגוונים עובדים יחד תוך שימוש בטכנולוגיה וניצול משאבי הטבע, כדי לשפר את מצבם הכלכלי וכדי לשקם את ארה"ב.

- האנשים העובדים בעבודות היזומות מוצגים כגיבורים של ממש, ובכך יש הזמנה לקחת חלק באותן עבודות.

- הציור מציג את האדמה והטבע של ארצות הברית ככאלו שיכולים לתת מענה לבעיות הכלכליות של האומה.

הצג שתי מטרות נוספות של תוכנית הבנוי דיל:

1. שינוי שיטת "הקפיטליזם הטהור", בעצם תפקוד השלטון ושליטתו בכלכלה צריך להשתנות, כך

שהשלטון יהיה יותר מעורב, יפקח ויכוון את הכלכלה.

2. הקמת מערכת ביטחון סוציאלית אשר תעזור בעיקר לשכבות הנמוכות כיוון שחובת המדינה לדאוג לגורל אזרחיה ולקיים רמת חיים מינימלית.

3. הנהגת מדיניות יזומה של הזרמת כסף מהבנק המרכזי האמריקאי אל הציבור כדי להניע מחדש את גלגלי התעשייה, החקלאות, הבנקאות והמסחר בארה"ב.

4. שיקום חבלי ארץ נכשלים כגון חבל עמק הטנסי באמצעות עבודות יזומות שייתנו מענה לאבטלה הרבה שאפיינה את התקופה.

חקיקה סוציאלית:

כדי להגן על החלשים בחברה וגם כדי להגביל את כוחן של בעלי ההון, יוזם רוזוולט במסגרת ה"ניו-דיל" שורה של חוקים סוציאליים.

במסגרת חוקים אלו מוקם לראשונה בארה"ב "המוסד לביטוח לאומי" שכל עובד ומעביד מחויב להפקיד בו סכום מסוים כל חודש, כדי לדאוג לעובד במקרים של פגיעה בעבודה, פיטורים או לתקופת הזקנה. הביטוח הלאומי כמוסד קיים בארה"ב מתקופת ה"ניו-דיל" ועד היום.

בנוסף לכך, הועברו חוקים סוציאליים כגון - חוק שכר מינימום, חוק בדבר מספר שעות עבודה שבועיות, איסור על העסקת ילדים מתחת לגיל 14 ועוד.

כמו-כן, הועבר בקונגרס "חוק ואגנר" ב-1935 שאפשר לעובדים להתארגן בוועדים ואיגודים מקצועיים במטרה לחזק את מעמד הפועלים.

הסיבה להתנגדות לחוקים אלו; חוקים אלו נתפסו ככאלו המחזקים את הממשל המרכזי יתר על המידה, על חשבון החוקה האמריקנית. הם נתפסו גם ככאלו הפוגעים בעקרון החופש בכך שהם מגבילים את כוחם של בעלי ההון (בין היתר).

22. מלחמת העולם השנייה והמלחמה הקרה

א. הסבר אמירה זו. בתשובתך התייחס לשלושה מן האירועים שלפניך:

בתחילתה של מלחמת העולם, האמריקנים התנגדו להיטלר, אך ארצות הברית שאפה להישאר נייטרלית ככל ניתן. אולם התעצמות המלחמה, האבדות הרבות והנזק הכבד והתפשטות גרמניה באירופה, לא אפשרו לארצות הברית להישאר נייטרלית לאורך זמן. רק כאשר יפן – בעלת בריתה של גרמניה תוקפת את ארה"ב בפרל הרבור, ארצות הברית נכנסת באופן מלא למלחמה.

אירועים המדגימים את האמירה:

- נאום ארבע החירויות (6 בינואר 1941); בנאום זה בפני שני בתי הקונגרס, הנשיא האמריקני רוזוולט הבהיר שעל ארצות להגן על הדמוקרטיה ולהיאבק במדינות הציר בין היתר על ידי משלוח נשק רב

למדינות הדמוקרטיות המשתתפות במלחמה נגד הנאצים. לשיטתו, בקרוב על ארצות הברית יהיה להצטרף מלחמה. הסיבה היחידה שהוא אינו נותן את הפקודה היא הרוב הבדלני בקונגרס שמונע ממנו זאת.

בנאום זה, רוזוולט התחייב לכך שארה"ב תגן על ארבע חירויות: חירות הדיבור, הדת, חירות ממחסור ומפחד.

בנאום זה קיים היבט בדלני מכיוון שרוזוולט עדיין לא מכריז מלחמה במלוא מובן המילה על מדינות הציר, למרות שיש התרחקות מסוימת מהנירליות ומהיבדלות הטהורה.

- חוקי "החכר והשאל" (מרס 1941); בחוקים אלה יש צעד נוסף לעבר מעורבות במלחמה, אך לא עד כדי השתתפות פעילה בה. חוקים אלו אפשרו לממשל האמריקני להלוות ציוד ונשק לבריטינה – שנותרה ללא משאבים כלליים, מבלי שהיא תדרש לשלם על כך לאלתר. זאת בכדי לאפשר לה להמשיך להילחם נגד גרמניה ובעלות בריתה.

- האמנה האטלנטית (אוגוסט 1941), מדובר באמנה שעליה חתמו רוזוולט וצ'רצ'יל, בה קיימת הצהרה על מחויבות בריטיניה וארה"ב ליצור עתיד טוב יותר עבור העולם, וכן גם להילחם בנאצים. באמנה זו, יש צעד נוסף מצד ארה"ב לנטישת הניטרליות והכניסה למלחמה.

- התקפה היפנית על פרל הרבור שבהוואי (27 בדצמבר 1941); בתקיפת פתע זו, האמריקנים איבדו יותר מ-2,400 חיילים ומלחים וכן גם משחתות, אוניות ומטוסים אבדו. בעקבות המתקפה, הקונגרס מאשר כמעט בפה אחד הכרזת מלחמה על יפן. בעקבות ההכרזה ארה"ב נדרשת גם להכריז מלחמה על שאר מדינות הציר המרכזיות – גרמניה ואיטליה.

ב. באיזה משני הטיעונים אתה תומך? הדגם באמצעות שני אירועים

אפשרות אחת: הגבלת המתמדת של ארה"ב את ברה"מ, תוך התעלמות מהאינטרסים הכלכליים והפוליטיים שלה הובילה לפתיחת המלחמה הקרה.

- **דוגמה להגבלת המתמדת של ארה"ב את ברה"מ היא "תכנית מארשל" (יוני 1947);** אותה יזם מזכיר המדינה האמריקני (שר החוץ) ג'ורג' מרשל, מהווה המשך ופיתוח של דוקטרינת טרומן. לפי תכנית זו ארה"ב תסייע בשיקומן הכלכלי של מדינות אירופה שניזוקו קשות במלחמת העולם השנייה, וזאת כדי למנוע הידרדרות כלכלית שכמובן העשויה להתדרדרות פוליטית שתפיל את אותן מדינות לזרועות ברה"מ. במקביל, תכנית זו תסייע את ערכי הדמוקרטיה באותן מדינות. מדינות כגון בריטניה וצרפת נענו להצעה אמנם ברה"מ מנעה ממדינות מזרח אירופה כגון צ'כוסלובקיה לקחת בה חלק. ברה"מ הבינה שכינון קשר כלכלי של מדינות מזרח אירופה עם ארה"ב יוביל גם לקשר פוליטי ולסיומו של הקומוניזם אותו היא הנהיגה.

מ-1948 ארה"ב מתחילה ליישם את התוכנית במדינות מערב אירופה כולל במערב גרמניה. ארה"ב

הקצתה סכום עתק של 13 מיליארד דולר בארבע שנים הראשונות עבור שיקומה של מערב אירופה.

כיצד התוכנית השפיעה על היריבות בין המעצמות? כצפוי, ברית המועצות התנגדה לתוכנית זו, וראתה בה מלחמה כלכלית שנועדה להחליש את השפעתה הכלכלית והפוליטית במדינות מזרח אירופה. כאמור, היא הפעילה לחץ על המדינות המצויות תחת חסותה (מדינות גרורות), להימנע מלקחת חלק בתוכנית ולקבל את כסף הסיוע האמריקני. המתח והתחרות בין ארה"ב ובריה"מ המועצות גברו לשיאים חדשים. כתגובה לתוכנית מרשל, ברה"מ יצרה תכנית סיוע כלכלית משלה כאשר הקימה ב 1949 ארגון כלכלי למדינות "הגוש המזרחי" – הקומקון.

- **דוגמא נוספת, משבר ברלין;** במשבר זה ארה"ב פוגעת באופן מובהק באינטרסים של ברה"מ כאשר פעולותיה מובילה לחלוקה של ברלין, דחיקת ברה"מ מחלקה המערבי תוך פגיעה כלכלית בה, ולהחלשתה באיזור זה שלא אירופה. לברה"מ לא נותרת ברירה אלא לחזק השפעתה באיזורים אחרים – כגון במזרח הרחוק.

אפשרות שנייה; החשדנות שהתקיימה בין המעצמות;

-**חוזת ריבנטרופ-מולוטוב נתפס בארה"ב ובבריטניה כחוזת שחתמה בריה"מ עם "השטן":** ברה"מ

חתמה על חוזת עם מי שגררה את העולם למלחמת עולם שנייה, עניין זה לא נשכח על ידי מדינות המערב, על אף שבברית המועצות נלחמה בהמשך נגד הנאצים וסבלה ממנה יותר מכל מדינה אחרת.

-**הטלת פצצת האטום על יפן כחלק מהמאבק על ההגמוניה (העמדה הבכירה) בעולם בין שתי**

המעצמות, כשהטלת הפצצות נועדה לאותת לבריה"מ על כוחה של ארה"ב. ברה"מ תמהר בתגובה לפתח פצצה גרעינית משלה מה שייצור מתח הולך וגובר בין המעצמות שכמעט אף הוביל לעימות גרעיני – כגון במשבר הטילים בקובה.

-**ההתעוררות מחדש של המחלוקת הפוליטית- אידיאולוגית בין המערב הקפיטליסטי בהנהגת**

ארה"ב לבין הקומוניזם הסובייטי: כשתמה מלחמת העולם השנייה, והובס האויב הנאצי, חילוקי

הדעות בין ברה"מ וארה"ב שבו להתעורר, לאחר שהושהו במהלך המאבק המשותף נגד הנאצים. כל צד חשש מהתעצמותו של האחר – מה שהחריף את המתיחות בין המעצמות.

פרק שני

ענו על אחת מן השאלות 23–24 (15 נקודות)

23. הצג את הדמות של החברה האמריקנית על פי התפיסה של דה־קרבקר הבאה לידי ביטוי במכתביו שהתפרסמו בשנת 1782.

דה-קרבקר האמין בכור היתוך. כור היתוך הוא כינוי לחברה שבה אנשים מתרבויות שונות מתמזגים אלו באלו (לכאורה – מותכים יחד), ויוצרים יחדיו תרבות חדשה המכילה מאפיינים מכלל התרבויות שהתמזגו.

בהקשר של ארה"ב, גישת כור ההיתוך טוענת שאמריקאי הוא תוצר של מהגרים אשר הגיעו לאמריקה מתרבויות ורקעים שונים ויצרו יחדיו תרבות משותפת חדשה. התרבות האמריקנית.

על פי דה - קרבקר, האמריקני הוא אירופאי או ממוצא אירופאי – שהתחתן בנישואי תערובת עם אירופאים שונים. ובכך הוא הפך לאדם חדש - "יחיד-אדם מכל האומות מותכים כאן לגזע -אנשים חדש"

- האמריקאי הוא אדם חופשי וכן בעל אדמה, ובכך הוא מגשים ערכים דמוקרטיים כגון חירות וקניין.
- האמריקאי הוא גם מי שהשאיר מאחור את העבר שלו מארצו הישנה, ובמקום הוא מאמץ לעצמו את עקרונות החירות של ארה"ב. הקשר שהוא יוצר עם אמריקה חזק יותר מהקשר שהוא חש לארץ מולדתו.

הערה: יש לקחת בחשבון שדה - קרבקר כתב את הדברים בסוף המאה ה-18 ולכן הם משקפים את תקופתו של הכותב. תקופה בה האנשים המגיעים לארה"ב הם מהגרים מצפון ומערב אירופה, ובעיקר עוסקים בחקלאות.

הגורמים המסייעים ע"פ דה- קרבקר להשתלבות באמריקה:

- המשאבים האדירים הקיימים ארה"ב.
- החברה האמריקאית מבוססת על כישורים, ועל יכולת הגשמה עצמית. פחות על מעמד (נותנת לכולם הזדמנות שווה).

- החברה האמריקנית פותחת שעריה בפני מהגרים. אותם מהגרים חשים רצויים כי ייתכן וכבר יש מבני מוצאם במולדת החדשה, אשר מסוגלים לסייע להם בקליטתם.

- המשטר האמריקני הוא משטר נאור המקפיד על זכויות אדם (כגון לדוגמה חופש מדת).

הצג את הדמות של החברה האמריקנית על פי התפיסה של מאיו סמית שבאה לידי ביטוי במאמרו שהתפרסם בשנת 1904

בניגוד לדה – קרבקר, שחשב שערבוב בין תרבויות אירופאיות עשוי להפוך מהגר לאמריקאי, מאיו –

סמית', שחי בתקופה מאוחרת יותר, האמין שדווקא אימוץ של ערכים ונורמות שכבר קיימות באמריקה, זה מה שיהפוך את המהגר לאמריקאי.

בנוסף, מאיו – סמית' מביע פחות אופטימיות מדה קרבקר לגבי תהליך ההשתלבות. על פי מאיו – סמית', על המהגר לעשות מאמץ גדול יותר מזה שמתאר דה-קרבקר, כדי להשתלב.

מאיו- סמית' מתבסס בעיקר על הדגם של טמיעה (השתלבות) המושתת על היסודות הבאים:

- שגשוג כלכלי: ככל שהמהגר יצליח להפנים שהצלחה כלכלית תלויה ביוזמה וחירות, כך יהיה לו קל יותר להשתלב בחברה האמריקאית ולהפוך לאמריקני מהמניין.
- מוסדות פוליטיים חופשיים: ככל שתהיה הקפדה על הזכות לבחור ולהיבחר למוסדות דמוקרטיים, וככל שהמהגרים יבינו זאת וייקחו בכך חלק (או במילים אחרות – יצביעו), כך הם יצליחו להיטמע בחברה האמריקנית טוב יותר.
- השפה האנגלית/ שפה אחת: מבחינת סמית', השפה האנגלית הכרחית כדי להטמיע את המהגרים בחברה ולהפוך אותם לאמריקנים. עליהם לעשות הכל כדי ללמוד אותה בצורה מיטבית, ולא לדבוק בשפתם הישנה, כפי שעשו לא מעט מהמהגרים מדרום ומזרח אירופה בתקופתו.
- נישואי תערובת: כמו דה- קרבקר, גם סמית' מייחס חשיבות לנישואי תערובת, אך הוא מכיר בכך שלא תמיד נישואין שכאלו יתממשו בגלל הנטייה של בני קבוצות מהגרים בני זמנו להתחתן בתוך הקבוצה שלהם.

- דור שני: מאיו סמית' החשיב את מימד הזמן כחשוב להטמעות. גם אם הדור הראשון לא יטמע – סיכוי של הדור שכבר יוולד במדינה להשתלב בה, גבוהים בהרבה.

מדוע מאיו – סמית' יותר פסימי מדה- קרבקר לגבי סיכויי המהגר להשתלב? / מה גרם לשוני ביחס של החברה האמריקנית כלפי המהגרים במאה העשרים?

רבים בחברה האמריקנית, ומאיו - סמית' ביניהם, איבדו לא מעט מהאופטימיות הקודמת בנוגע להצלחתם של המהגרים להשתלב. שכן המאמר נכתב ב שנת 1904 כאשר הגירה גדולה מדרום וממזרח אירופה היתה בשיאה. הגירה זו היתה שונה מההגירות הקודמות – מצפון ומערב אירופה, ולכן "איימה" על הזהות האמריקנית שהתגבשה עד אז.

המהגרים החדשים הציפו את ארצות הברית בכמויות גדולות – עקב הביקוש לידיים עובדות שנבע

מתהליך מואץ של עיור והתיעוש בארה"ב (מפעלים, רכבות, וכו').

אותם מהגרים נטו להתגורר יחד, לדבר בשפתם, ולחיות לפי תרבות שונה מזו שהביאו המהגרים הצפון-מערב אירופאים במאות הקודמות (אותם תיאר בתקופתו דה-קרבקר).

המהגרים החדשים נטו יותר לשתיינות, הימורים, בזבזנות. כל אלו הדגישו את זרותם ולא התקבלו בעין יפה – הן על ידי החברה האמריקנית, והן על ידי מאיו – סמית'.

- בתקופה בה סמית' כותב את הדברים מתחולל בארה"ב תהליך מואץ של עיור והתיעוש.

המהגרים מתיישבים בערים גדולות וצפופות כגון ניו יורק, שם הם חיים בצפיפות, בעוני ובפשע. בערים הצפופות הם מתבלטים בשונות שלהם, והם גם לא מצליחים לקצור הצלחה כלכלית כמו שההגירה הקודמת הצליחה – בתקופה בה החקלאות היתה המפתח להצלחה, ואדמות להתיישב בהן לא היו חסרות.

העוני, הנחשלות, והזרות – מבליטים את סיפור הגירה זה כסיפור לא מוצלח בעיני סמית' ובעיני האמריקנים הוותיקים.

*כתוצאה מכל זה החברה האמריקנית דורשת באופן גובר והולך למחוק את התרבות הקודמת ולהיטמע בתרבות האמריקנית באופן מוחלט.

24. הסבר שלושה מן העקרונות בחוקה האמריקנית המגבילים את הכוח של הממשל הפדרלי. בתשובתך כתוב כיצד הם מגבילים את הכוח של הממשל הפדרלי.

רפובליקניזם: לפי עקרון זה, השלטון קיים ופועל למען הציבור, ונבחר על ידו. הריבון האמיתי של המדינה הינו העם (העם הוא הריבון/השולט). לכן לעם שמורה הזכות להפיל משטר עריץ, לא הוגן המפר את הזכויות הטבעיות של התושבים. אי לכך, מהות השלטון היא לשרת את התושבים. אין למדינה ולשלטון זכות קיום אם אינם מקיימים חובה בסיסית זאת.

פדרליזם: על פי עקרון זה, יש לחלק את השלטון לסמכויות. החלוקה צריכה להיות בין רמה ארצית

(פדרלית), המורכבת מנשיא, קונגרס ובית המשפט העליון, לבין רמה מקומית – מדינות.

בזכות עיקרון זה הכוח השלטוני מתחלק בצורה הגיונית ושוויונית בין הרמה המקומית לבין הרמה הארצית: השלטון המרכזי (הפדרלי) לא מתערב בכל ענייניהן של המדינות המרכיבות את ארצות הברית, ואילו המדינות כפופות לנורמות ולערכים המגיעים מהשלטון המרכזי.

-הגבלת השלטון: יש להגביל את השלטון, בעיקר באמצעות הפרדת רשויות; הכוונה, שיש צורך להפריד בין הרשות המחוקקת (הקונגרס), לרשות המבצעת (הנשיא והמזכירים שלו) ולרשות השופטת (בית המשפט העליון). על ידי הפרדת הרשויות, מתקיימת מערכת של איזונים ובלמים, במסגרתה כל הרשויות בולמות, מפקחות ומאזנות זו את זו, כך שאף רשות לא תיקח את כל הכוח לעצמה.

-קפיטליזם/אינדיבידואליזם: מדובר בעקרון חשוב גם כן המדגיש את זה שלכל אדם יש את הזכות לנימוש עצמי במובן הכלכלי. לפי עקרון זה, הממשלה תפחית ככל הניתן את התערבותה בתחום זה.